

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. lapkričio mėn. 11 d. / November 11, 1989

Nr. 221(40)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Vardai ir raidės

Neseniai skaitėme Vytauto Ambrazo straipsnį „Ar susigrąžinsime tikruosius vardus?“ *Gimtajame krašte*. Straipsnyje iškelti įdomūs asmenvardžių rašybos užkulisai. Su straipsnio mintimis verta susipažinti. „Ilgus dešimtmečius trukę bandymai perdirbti Lietuvos kultūrą pagal sąjunginius standartus, nutraukti jos istorinius ryšius su Europos tradicijomis palietė netgi tokią, rodos, tolimą nuo ideologijos sritį, kaip rašyba. Vos dveji metai, kai Joninės, Vėlinės, Kalėdas ar Velykas oficialiai leista rašyti didžiosiomis raidėmis. Anekdota virto kitados pagarsėjęs akademiko J. Žiugždos nurodymas, jog rašyma „Prah“, „humoras“ reikia laikyti buržuaziniu, o „Praga“, „jumoras“ – pažangiu, komunistišku. Tačiau kai kurios praeities nuosėdos ir šiandien vis dar griki kaip smėlis tarp dantų. Visu pirma tai nuolat tvarkoma ir nesutvarkoma, nuolat vienodinama ir vis įvairuojanti kitų kalbų asmenvardžių rašyba. Iš kur tos nenugalimos kliūtys?“

Ambrazas pažymi, kad iki 1940 metų Lietuvoje rūpėčių šioje srityje lyg ir nebūta. Knygose, žurnaluose, rimtesniuose laikraščiuose lotyniško pagrindo abėcėlę vartojančių kalbų asmenvardžiai, išskyrus nedaugelį tradicinių išimčių, buvo rašomi autentiškomis formomis – kaip ir visame pasaulyje. Tik tai kitokius rašmenis vartojančių kalbų asmenvardžiai buvo perrašomi lotyniškais rašmenimis, atsižvelgiant į tarimą. „Pertvarkyti asmenvardžių rašymą, iš pačių pagrindų imtasi pokario metais. Oficialioji spauda, gaunanti informaciją iš Maskvos, ėmė visus kitų kalbų asmenvardžius perrašinėti tiesiog iš rusiškų formų, keisdama tik slavizmas raides lotyniškoms. Naujesiems spaudos tvarkytojams taip atrodė (kai kam ir dabar atrodo) ne tik lengviau, bet ir „liaudiškiau“, o svarbiausia – atitiko rusų spaudos pavyzdį. Kad toji spauda vartojta visiškai tokio tipo rašmenimis, niekas galvos nesuko. ... Vardų perdirbinėjimas pagal rusiškus pavyzdžius iš spaudos buvo perkeltas į literatūrą, netgi moksline, ir greitai tapo kone visuotinis.“ Ambrazas nurodo, kad naujoji tvarka informacijoje iš užsienio šaltinių, ir gal net buvo tikėtasi, kad kitų šalių autorių ir visuomenės veikėjų vardai pasidarys nebeatpažįs-

tami. (Tiesa, prie ko toks pavardžių kraipymas priveda, galime šiandien pamatyti, jei svečiai iš Lietuvos parodo sovietinį užsienio pasą, kur piliečio pavardė rašoma kiriliškai, o paskui transliteruojama iš kiriliškos formos, naudojant kažkokią prancūzišką sistemą. Rezultatas tiesiog pasibaisėtinas pavyzdžiui, tokia lietuviška pavardė kaip Kubilius tampa Koubihlyus.)

„Prieštarauti naujai madai ne vienam iš pasilikusių [kalbininkų] gal atrodė tolygu kaip išsirašyti kelialapį prie Laptevų jūros. Tuo pačiu keliu dar anksčiau pasuko latviai, kurių rašyba ir šiaip labiau skyrėsi nuo kitų Europos kalbų. O estai atsilaukė. Jiems pavyko ne tik išsaugoti Kalbos draugiją, bet ir įtikinti savo spaudos tvarkytojus, kad lotyniškų rašmenų skirtumas nuo slaviškų yra reikšmingas. Estai iki šiol rašo svetimus asmenvardžius taip pat, kaip ir visos kitos lotyniškos pagrindo rašmenis vartojančios tautos.“

Ambrazas pabrėžia, kad perdirbtos pavardės yra visais atžvilgiais netikros ir todėl netinka nei moksliniam, nei kultūriniam, nei kitokiam bendravimui. „Jomis pravardžiuojamų asmenų paprasčiausiai neįmanoma atpažinti. Pavyzdžiui, kas įspės perdirbtu Kelerio asmenvardžiu pavadinto vokiečio tikrąją pavardę: Keller, Keler, Koeller, Koehler, Kehler, Coeler, Coeller, Coehler ar dar kitokią?“

Jau 1961 m. prie Lietuvos Mokslų Akademijos buvo sudaryta J. Žiugždos vadovaujama Lietuvių kalbos komisija. Jai buvo pavesta suvienodinti kitų kalbų tikrinių vardų perdirbinėjimą. Posėdžiavo 13 kartų, bet uždavinio taip ir neišsprendė. 1977 m. atnaujintai komisijai ėmė vadovauti K. Korsakas. Šį kartą kalbininkai jau aiškiai pareiškė, kad pavardžių perdirbinėjimo pagal apytikrį tarimą iš viso neįmanoma suvienodinti ir reikia grįžti prie jų tikrųjų, t. y. originalių formų. „Pagaliau prieita prie kompromiso: leisti spaudai ir populiariai literatūrai toliau perdirbinėti kitataučių pavardes, o mokslinėje, informacinėje, specialioje literatūroje jas rašyti originalia rašyba. Nors prieš tą nutarimą balsavo tik vienas komisijos narys (Genrikas Zimanas), to ir vieno užtekto ...“ 1984 m. dar sykį atnaujinta Lietuvių kalbos komisija – šiuokart vadovaujama J.

Pasauležiūros Vytauto Didžiojo universitete

KĘSTUTIS SKRUPSKELIS

Kokiomis sąlygomis sutikimėme reabilituoti Lietuvos komunistų partiją? Išmokyti žiūrėti į ją ne kaip į priešą, bet kaip į Lietuvos atstatymo bendražygį? Šiuo metu, vykstant pertvarkai ir ten, ir čia, tai gal bus pats jautriausias vidinės Lietuvos politikos klausimas. Ligi šiol, visai teisėtai, mūsų santykius su partija apsprendė jėga ir apgaulė. Partija buvo visagali ir savo jėga piktnaudžiavo, griaudama, kas mums yra brangu. O žmogžudžio, plėšiko užpulta beginklė auka tegalėjo gintis suktumu, gudrybėmis. Pagrindininko pirmoji dorybė yra sugebėjimas įtikinančiai veidmainiauti, priešą įtikinti, kad jis jo draugas. Įlgainiui, kai bus atskleistos visos detalės Lietuvos pagrindinio veiklos, tikriausiai susilauksime daug gražaus juoko. Džiaugsimės pagrindininkų gudragalviavimu, gebėjimu priešą apgauti, jų išdringumu, dieną iš dienos priešą klaidinant. Džiaugsimės sužinoję, kad mūsų vyskupai bei kunigai buvo igudę kontrabandininkai, tai yra, pagal žodyne duotą aptarimą, „užmaskuoti, pridengti skleidėjai neleistinų pažiūrų, minčių.“

O kas dabar bus? Turime rimtai žiūrėti į Lietuvoje skleidžiamą mintį, kad komunistų partijai priklausys lemiamas vaidmuo. Kada jaunimą ragina stoti į partiją, tuo siekiant ją galutinai perimti į lietuviškas rankas ir užtikrinti, kad ji tikrai tarnautų Lietuvai, reikia pergalvoti mūsų išgalėjusius partijos vertinimus. Netrukus įvyks Lietuvos komunistų suvažiavimas, labai svarbus tolimesnėje įvykių raidoje. Gal per drąsų ir per anksti šiuo metu apgalvesti, tai

* Paskaita, skaityta Ateities studijinio savaitgalio programoje 1989 m. spalio mėn. 28 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Palionio. Komisijos nutarimu asmenvardžių rašymas originalo kalba pagaliau buvo įteisintas moksliniuose, reklaminiuose, informaciniuose ir specialiuose leidiniuose. 1985 m. kalbininkai pareikalavo pavadinimus visur rašyti originalo rašyba. Nutarimas užklupo P. Griškevičių ir vėl nutruko komisijos veikla. Tik 1988 m. gale komisija vėl nutarė visus pavadinimus pateikti originalo rašyba, o 1989 m. pradžioje nutarė vartoti ir jų autentiškas santrumpas (BBC, UNESCO). Vytautas Ambrazas straipsnyje baigia: „Atėjo laikas užversti tą visiemis įknyjęs, skersai išilgai primargintą asmenvardžių perrašos bylą.“

Visos šitos Vytauto Ambrazo

kad partijos suvažiavime katalikams nebus atstovaujama, bet iš tiesų ar nebūtų gerai, kad katalikai galėtų partijos programą įtaigauti?

Ir todėl grįžtu prie pirmojo klausimo: kokiomis sąlygomis sutikimėme partiją reabilituoti? Reabilitacijos aktas ženklinų naują mūsų tarpusavio grumties tarpą. Katalikų ir komunistų kova tęsiasi toliau, bet ji būtų idėjinė kova demokratinės sistemos rėmuose. Svarbu įsidėmėti, kad kalba eina ne apie tolimą ateitį, bet apie klausimus, dėl kurių artėjančiame partijos suvažiavime vyks sunkios kovos. Ešu girdejęs pranašavimų, kad po šio suvažiavimo Lietuvoje veiks dvj komunistų partijos: viena gera, antra bloga. Trumpai išvardinsiu kelias pagrindines reabilitacijos sąlygas.

Visų pirma Lietuvos komunistų partija turėtų tapti savarankiška, negalėtų išlikti bendros sovietinės komunistų partijos padalinio. Savo idėjomis vienas mūsų partijos sparnas jau ir dabar nuo Maskvos mažai priklauso. Bet dar neišduku, ar jam pavyks tokią padėtį įstatymais įtvirtinti ir visą partiją pakreipti sava linkme. Ši sąlyga grindžiama dėsniu, kad nepriklausomų valstybių partijos negali būti kitų valstybių politiniams vienetams pavaldžios.

Antroji sąlyga turbūt sunkiau patenkinama. Partija turi persitvarkyti taip, kad galėtų veikti demokratinės valstybės rėmuose, atsisakydama konstituciniu būdu įteikiamo specialaus statuso. Ne čia vieta šią sąlygą išryškinti visomis detalėmis. Ji iš tiesų apima labai daug. Partija turėtų įrodyti savo ryžtą, rinkimus pralaimėjus, iš valdžios pasitraukti. (Nežiūrint triuškinančio pralaimėjimo Lenkijoje, ten ji

nušviest istorijos, kaip Didysis brolis siekė net mūsų rašybą palenkiti savo kėslams, perspektyvoje kyla klausimas ir mums išsivijoje. Ar mes iš tikrųjų pasitarnavome lietuvių kultūros pasaulinei plėtotei, kai per pastarąjį dvidešimtmetį pasinėšėme akiai mėgdžioti, kaip pasirodo, prietvirste svetimžodžių rašybos praktiką Lietuvoje, „lietuvindami“ asmenvardžius ir vietovardžius (iš blogai suprasto patriotizmo – norėjome taip daryti, kaip Lietuvoje, ir dar blogesnės savokios – kaip iš tikro galėjo turėti bendro svetimvardžių, o ypač vietovardžių maitojimas rusiškųjų užvėdžių su mūsų kalbos išsivijoje gyvastimi, nebent klaidinti mus pačius, o dar labiau iš Lietuvos pas mus atvykstančius, kuriems galimybė orientuotis užsienio kraštų istorijoje ir geografinėje tokiu būdu buvo suvaržyta). Tikėkimės, kad dabar ir mes pradėsime sekti, Vytauto Ambrazo žodžiais, „pažangios“ Lietuvos spaudos (*Respublika*, *Gimtas kraštas*) praktika, kuri svetimvardžius rašo originalia forma, ir tai galėsime daryti ramia sąžine.

(a.a. II.)

Dr. Kęstutis Skrupskelis, University of South Carolina filosofijos profesorius, skaito pirmąją paskaitą Ateities studijinio savaitgalio programoje 1989 m. spalio mėn. 28 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Jono Kuprio nuotrauka

pasitraukė tik iš dalies.) Partija turėtų atsisakyti mėginimų slapta kontroliuoti kitas grupes. Jos programos turėtų būti viešai skelbiamos, be slapto paragrafų bei vidinių rezervacijų.

Aišku, kad taip pertvarkyta partija toliau skelbtų socialistines ekonomines programas, toliau remtųsi marksistine pasaulėžiūra. Mūsų akimis žiūrint, tokios idėjos būtų nevykusios, gal net pražūtingos. Būtų mūsų pareiga mėginti įtikinti žmones, kad tiesa mūsų pusėje. Bet tokiose varžybose, partija negrąsintu policija, o mes savo ruožtu atsisakytumėm pagrindinio priemonių. Jeigu partija siūlytų demokratinės valstybės nematytą rimto pagrindo, kuris leistų mums tokių varžybų atsisakyti. Partijos reabilitacija reikštų mūsų nusistatymą varžytis demokratijose leistomis priemonėmis.

Besikeičiant komunistų partijos vaidmeniui, atitinkamai turėtų keistis ir Katalikų Bažnyčios vaidmuo. Visai teisėtai ligi šiol Bažnyčia buvo pagrindinio Bažnyčios. Visai teisėtai jos veikla vertinome pagrindinio veiklos matais. Katalikų Bažnyčia buvo pagrindinė Lietuvos interesus bei demokratinės vertybes ginanti institucija. Negalime pamiršti, kad per pastaruosius kelis dešimtmečius tie, kurie sėdėjo laigeriuose, kuriuos saugumas gaudė bei persekiojo daugiausia buvo katalikai. Šitokiose sąlygose leistina primiršti visus katalikų tarpe randamus skirtumus, leistina atsisakyti ir kritiškesnio žvilgsnio į save pačius, visus savo pastangas palenkiant vienam tikslui – pagrindinių religinių bei tautinių vertybių išlaikymui. Tačiau, besikeičiant Katalikų Bažnyčios vaidmeniui, turime vėl išmokyti jos veiklą, bei apamai katalikų, vertinti normaliai. Nes iš tiesų katalikai neišsiskiria iš kitų grupuočių: pas mus, kaip ir

pasaulečių, tiek kunigų, kultūrinę veiklą. Neseniai buvo mėginta iš kai kurių katalikiškuose universitetuose dėstančiųjų reikalauti ištikimybės priesaikos. Panašūs reikalavimai tikrai katalikus kompromituotų, užkirstų jiems galimybę pilnai dalyvauti krašto kultūriniam bei politiniam darbe.

Tokiais pavyzdžiais noriu išryškinti mintį, kad ne visus katalikų veiksmus galime priimti be kritikos. Ateities idėjinės kovose negalės visi katalikai išsirikiuoti vienoje pusėje. Bažnyčiai gyvuojant normaliose sąlygose, kurių Bažnyčios veiksmams turėtų susilaukti stiprios opozicijos ir pačių katalikų tarpo.

Ką šie samprotavimai turi bendro su Kauno universitetu, su šios paskaitos tema „Pasauležiūros Vytauto Didžiojo universitete“? Ne vienas turbūt rūpinatės: ar paklydote, ar ne į tą šalį pakliuvote. Bandysiu šias abejones išsklaidyti.

Universiteto atsiradimas bei reformos dažnai liudija plačius visuomeninius pasikeitimus, o universiteto teisingas suorganizavimas visuomeninius procesus kreipia į geresnę pusę. Iš dalies Kauno universiteto atstatymą iššaukė labai smulkūs asmeniškai rūpestiai: Kaunas jaučiasi nusiskriaustas, nori susijungti su Vilniumi. (Vienas vilnietis šypsodamasis pastebėjo, kad štai turime du pasaulio lietuvių kultūros centrus, vieną Chicagoje, kitą Kaune.) Bet smulkūs asmeniškausiai šiuo atveju slepia daug gilesnes priežastis. Universiteto atkūrimą lėmė gilesni veiksniai: vyrauja užgniaužtos kartos noras tarti savo savarankišką žodį ir troškimas kuo platesnio kelio į Vakarus. Kauno konferencijos eigoje beveik kiekvienas kalbėtojas žodžiais išreiškė antrąjį troškimą: lietuviai nori vėl grįžti į Vakarų pasaulį. Pirmasis veiksnys, nors žodžiais neišreiškiamas, yra akivaizdus, nes viskas daroma su dideliu ryžtu, energija, skubant kuo greičiau įgyvendinti daug metų slopinamus planus. Panašūs veiksniai iššaukė ir patį Sąjūdį. Lietuvos kultūrinės padėties lyginant su Amerikos, civiliniam karui pasibaigus. Ir tada kilo gyvas reikalas reformuoti senąsias Amerikos aukštąsias mokyklas bei steigti naujas. Universitetinį išsilavinimą valdė protestantų Bažnyčios, reikalaujamos, kad universitetai gintų religiją ir ugdytų dorovę. 1879 metais, pavyzdžiui, Yale universiteto prezidentas, protestantų pastorius, vienas iš pagrindinių to meto Amerikos filosofų, uždraudė klasėse vartoti evoliucionisto Spencer'io veikalą, tariamai todėl, kad veikale kritiškai vertinamos religijos (sociologiniu požiūriu). Tokios mokyklos ugdė pastorius, advokatus, daktarus. Kai po civilinio karo Amerikos pramonė ir kultūra apamai pradėjo reikalauti įvairiausio išsilavinimo žmonių, egzistuojančių mokyklos tokių reikalavimų patenkinti nesugebėjo. Amerikos inteligentija, jau gerokai supasaulėjusi, bet dar gana religinga, pradėjo reikalauti reformų ir taip atsirado dabartinė Amerikos universitetų sistema, kuri mus pačius į Amerikos gyvenimą

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Lietuva grįžta prie teisingos svetimžodžių rašybos • Pasauležiūros Vytauto Didžiojo universitete • Juliaus Kelero skiltis • Pokalbis su rašytoju Romualdu Lankausku • Editos Nazaraitės nauji eilėraščiai • Pianistas Robertas Mockus • Kultūriniai išpūdziai iš Lietuvos (2) • Solistė Dalia Eidukaitė-Fanelli

Atviras žvilgsnis į pasaulį, ištikimybė tautai...

Kalbamės su rašytoju Romualdu Lankausku, Lietuvių PEN centro pirmininku

— Jūs atvažiuote į šį žemyną dalyvauti ši rudenį vykusiame Tarptautinio PEN klubo kongrese Toronte. Papasakokite, prašom, apie šio klubo veiklą Lietuvoje, jo reikšmę. Kaip sekėsi Lietuvos rašytojams jį įsteigti?

— Lietuvių PEN centro istorija kol kas neilga. Jis buvo įsteigtas mano iniciatyva šių metų vasario mėnesio 23 dieną. Tuomet dvidešimt rašytojų pareiškė norą tapti jo nariais, ko ir pakako branduoliui suformuoti. Išverčiau į lietuvių kalbą PEN klubo chartiją, ir ji buvo paskelbta *Literatūroje ir mene*. Vėliau buvau pakviestas dalyvauti 53-iam Tarptautinio PEN klubo kongrese Maastrichte, Olandijoje. Man į pagalbą čia atvyko Stasys Goštautas ir Algirdas Landsbergis. Gaila, kad trūko Tomo Venčlovos, kuris, kaip ir aukščiau paminėti, yra aktyviai prisidėjęs prie mūsų PEN centro įkūrimo. Maastrichte, nors būta tam tikrų intrigų iš Maskvos atstovų pusės, mus vienbalsiai priėmė į Tarptautinį PEN klubą.

Grįžęs namo su gera žinia, sušaukiau narių susirinkimą. Tada paruošėme pirmą pareiškimą, nukreiptą prieš cenzūrą. Tuo neapsiribojom. Rugpjūčio mėnesį spaudoje pasirodė mūsų pareiškimas, smerkiantis nusikalstama ir gėdingą Molotovo-Ribbentropo paktą. Kai Maskvos *Pravda*, pasibaigus milžiniškai demonstracijai, kuri sujungė Vilnių, Rygą ir Taliną, pagarsino grubius savo grasinimus Baltijos šalių atžvilgiu, taip pat netylėjo: me: devyni PEN centro nariai dėl to protestavo *Komjaunimo tiesoje*. Taigi tokia mūsų PEN centro veikla nuo jo atsiradimo. Ją plėsiame ir toliau, gindami rašytojų teises, žodžio ir kūrybos laisvę, vienokiu ar kitokiu būdu prisidėdami prie lietuvių rašytojų ryšių stiprinimo su užsienio rašytojais, mūsų literatūros propagavimo ir tautinių interesų gynimo. Tą funkciją vykdėme ir pastarajame Tarptautinio PEN klubo kongrese Kanadoje, į kurį atvažiuovome jau kaip pilnateisiai jo nariai. Buvome du oficialūs delegatai (aš ir Ričardas Gavelis), o svečių teisėmis dalyvavo dar penki.

Kongreso tema skambėjo gana aktualiai — „Rašytojas ir valdžia“. Kada viena rašytoja iš Vokietijos Federalinės Respublikos ėmė įrodinėti, kad Baltijos kraštuose dabar pasireiškiantis kažkoks šovinizmas, Kazys Almenas (iš Washingtono) argumentuotai tai paneigė. Aš taip pat tariau žodį, išsklaidydamas šiuos melagingus ir paikus prasimanymus. Suomiu PEN centro atstovai pasiūlius, buvo priimta rezoliucija, smerkianti bet kokius bandymus trukdyti demokratijos ir kūrybinės laisvės skatinimo procesą Pabaltijyje. Tai mums itin svarbu. Tiesa, ir ši kartą neapsieita be tam tikrų susidūrimų su Maskvos delegatais, bet rezoliucija paskui buvo vienbalsiai priimta. Kongreso darbe dalyvavo ir literatūros kritikė iš New Yorko Alina Staknienė, kadangi mūsų PEN centrui priklausio lietuvių literatai, gyvenantys tiek tėvynėje, tiek toli nuo jos. Šiuo metu lietuvių PEN centrui iš viso priklauso daugiau kaip 30 narių. Tas skaičius vis pasipildo.

— Jūs daug po pasaulį kelicvės žmogus. Kokia būtų šių kelionių reikšmė Jūsų kūrybai?

— Pasidairyti po margą ir platų pasaulį svajoju nuo pat vaikystės — mat buvau prisiskaitęs kelionių knygų ir visada jas mėgau. Gal ši troškimo nulėmė ir tas faktas, kad esu gimęs Klaipėdoje, prie Baltijos jūros, o jūra dažnai vilioja pažinti anapus jos esančius kraštus. Užtat ir veržiausi į juos, negailėdamas nei pinigų, nei sunkiausių pastangų,

Romualdas Lankauskas

Arnoldo Baryso nuotrauka

įveikdamas įvairias užvaras. Rūpėjo savo akimis pamatyti tai, kas slėpėjo už geležinės uždangos. Ir tos kelionės davė konkrečios naudos: praturtino mane naujų patyrimu ir žiniomis, atvėrė dar neregėtus kultūrinius akiračius. Visa tai, be abejo, labai teigiamai stimuliuoja mano kūrybą ir suteikė jai gaivių impulsų. Nesuprantu žmonių, pasitenkinančių vien savo kiemu ir nenorinčių pažinti kitų kraštų. Juk tada neįmanoma išvengti nykaus provincializmo ir mąstymo ribotumo. Džiaugiuosi, kad pagaliau galėjau atvykti į Kanadą ir Ameriką, kur išvydau tiek idomiausių dalykų, susitikau su iškiliais mūsų tautiečiais, rašytojais ir dailininkais, užtat esu kelione labai patenkintas. Gaila, bet dėl plonos piniginės nepavyko pasiekti Čikagos. Kasmet, ruošiant Santaros-Sviesos suvažiavimus, čia kviečiami literatai iš Lietuvos. Aš niekad nebuvau pakviestas. Turbūt mano kandidatūra netinkama... Be abejo, nė neketinu jos siūlyti. Esu radikalus, taigi dažnai ir nepatogus...

Tarp kitko, Amerikoje išleistoje *Lietuvių enciklopedijoje* radau parašytą, kad mano kūryboje neva pastebimas polinkis į kosmopolitizmą. Tai gryniausia nesąmonė. Norėjosi suderinti europietišką mentalitetą, atvirą ir kūrybinės laisvės skatinimo procesą Pabaltijyje. Tai mums itin svarbu. Tiesa, ir ši kartą neapsieita be tam tikrų susidūrimų su Maskvos delegatais, bet rezoliucija paskui buvo vienbalsiai priimta. Kongreso darbe dalyvavo ir literatūros kritikė iš New Yorko Alina Staknienė, kadangi mūsų PEN centrui priklausio lietuvių literatai, gyvenantys tiek tėvynėje, tiek toli nuo jos. Šiuo metu lietuvių PEN centrui iš viso priklauso daugiau kaip 30 narių. Tas skaičius vis pasipildo.

— Esate pirmasis Ernest Hemingway grožinės prozos vertėjas į lietuvių kalbą. Ar šis vertimo darbas kaip nors paveikė Jūsų paties kūrybą?

— Ernest Hemingway kūrybą verčiau dėl dviejų priežasčių: todėl, kad ją žavėjau ir todėl, kad buvau bėdos prispirtas. 1962-1963 metais valdžia mane smarkiai puolė už romanus *Vidury didelio lauko* ir *Tiltas į jūrą*. Duryr į literatūrą kuriam laikui užsitrenkė, todėl likau be duonos. Reikėjo ją kaip nors užsidirbti. Tačiau tai buvo tik skurdus vegetavimas nes mokėjo prastai. Žinoma, rūpėjo pačiam rašyti ir tapyti, nežiūrint to, kad novelės vis atmesdavo, o mano tapybos į parodų sales nei tuomet, nei vėliau neįsileisdavo. Nebuvau konformistas, nepakentčiau socialinio realizmo, vadinasi, nieko

geresnio tikėtis ir negalėjau...

Jaunystėje Hemingway kūryba man padarė šiek tiek tokios įtakos, bet kritika ją labai išpūtė ir įkyriai, sakytčiau, papūgiškai kar-tojo tą pačią seniai nusibodusią giesmelę.

— Visi žinome, kad Lietuvoje rašytojų kūryba ilgą laiką buvo stipriai ribojama cenzūros. Ar cenzūros galia ir veikimo formos dabar yra kiek nors pasikeitusios? Jei taip, kokiais atžvilgiais? Ar pats esate turėjęs konfliktų su cenzūra?

— Cenzūra nuolat trukdė normaliai dirbti ir gyventi, žalojo kūrybą, varžė kūrybinę laisvę. Tai be galo šlykšti pabaisa! Ačiū Dievui, jos dantys jau atsipo ir išklibo. Dabar ir aš, ir mano kolegos lengviau atsikvėpėm, bet kaip sunku buvo laukti šitos permainos, kiek metų tas laukimas trukdo, kiek jėgų, sveikatos ir energijos išleikvota, besigurmiant su cenzūra! Anksčiau tikrai nebūtų galėjęs išeiti mano romanas *Užkeiktas miestas*. Esu dėkingas

Draugo kultūriniam priedui už straipsnį apie jį (žr. Petras Melnikas, „Totalitarinio miesto miglose“, 1989 m. vasario mėn. 4 d.). Na, o *Akiračiai* išidėjo tendencingą ir priekabią J. Aleksandravičiaus slapyvardžiu prisidengusio V. A. Jonyno recenziją. Po ją, ko gero, ir Algimantas Bučys pasirašytų. Tas pats Algimantas Bučys, kuris su Maskvos palaikymu kelis dešimtmečius buvo vienas iš mūsų literatūros ideologinių prievaizdų, o dabar, kerštaudamas man už straipsnį su kritiškais pastabomis jo adresu, neseniai nėrėsi iš kailio *Literatūroje ir mene*, kad tik kuo bjauriau pavaizduotų mano kūrybinę biografiją, jos pradžią, kai man buvo 17-18 metų. Tikslas aiškus — įteigti, kad visi susitepė, nes tada juk pats padoriau atrodys... Tulžingai šio demagogijos korifėjaus akcijai prireikė net pirmųjų plunksnos bandymų, paskelbtų žiauriausios totalitarinės spausdūros sąlygomis, kada aš jokių atvejų neslovinau tironijos, o tik stengiausi išlikti galutinai nesudorotas kaip „liaudies priešo“ sūnus ir pamažu žengti į literatūrą. Puikiai žinau: nors ne visi, bet daugeliu atžvilgių tie mano rašiniai buvo tikras šlamštąs, todėl niekad jų į jokią knygą nedėjau. Ir labai klysta žmogus, kuris mano, kad, kratydamas šiukšles kitam ant galvos, pats taps žymiai baltesniu...

— Jūs esate žinomas ne vien kaip grožinės prozos kūrėjas, bet ir kaip tapytojas. Koks būtų ryšys tarp Jūsų tapybos ir literatūrinės kūrybos?

— Jūsų minimas ryšys, matyt, neryškus, kadangi savo tapyboje vengiu bet kokią literatūriškumą. Nuo to laiko, kai 1961 metais pradėjau tapyti, iš karto pasukau į abstrakcionizmą ir buvau pirmasis tos krypties atstovas Lietuvoje. Be abejo, yra tokių elementų, kurie suartina mano prozą su tapyba: tai ta pati pasaulėjauta, panaši nuotaika ir ritmika, panašus koloritas, įvairiausi išgyvenimai, perteikti plunksna arba teptuku. Žodžio menas savo priemonėmis skiriasi nuo spalvų ir formų meno, bet iš tikrųjų ir viename, ir kitame atsiskleidžia tie patys mūsų būties aspektai.

1989 m. spalio mėn. 28 d.
New Yorkas

Roberto Mockaus koncertas Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje

PETRAS AGLINSKAS

Robertas Mockus — pianistas
1989 m. rugsėjo mėn. 17 d. 3 val. p.p.
Balzeko Lietuvių kultūros muziejus
6500 South Pulaski Road, Chicago, Illinois

*Programa

Adagio in b minor, K.540 W.A. Mozart
Sonata in a minor, K.310 W.A. Mozart

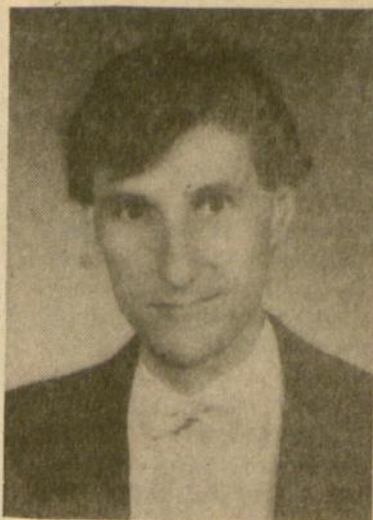
Allegro maestoso
Andante cantabile con espressione
Presto
Nocturn Balys Dvarionas
Ballad, Op. 30 Stasys Vainūnas
Variations on a Theme of Corelli, Op. 42 Sergei Rachmaninov

Rugsėjo 17 dieną, sekmadienį, Balzeko Lietuvių kultūros muziejus pradėjo savo meninių programų sezoną su pianisto Roberto Mockaus koncertu. Po šilto ir energingo meninių programų vadovės Nijolės Martinaitės įvado solistas Robertas Mockus pasirodė scenoje. Jau iš pirmųjų Mockaus *Adagio* frazių buvo aišku, kad klausytojai galės laukti išimtinio muzikinės popietės. Mockaus šio kūrinio atlikimas pilna to žodžio prasme buvo

pilnesnės pianissimo sekcijos reikalavo garsesnių fortissimo sekcijų. Mockus atsivėrė su gilesne išraiška minor sekcijoje. Apskritai jis išlaikė pusiausvyrą tarp dešinės rankos dainuojančios melodijos ir motorinio akompanimento per visą kūrinių.

Dalis aiškumo pirmajame kūrinyje buvo prarasta sonatos Allegro veiksmu. Solistas turėjo kliūtį B sekcijoje, net kai jos tema grįžo minore per rekapituliaciją. Šešiolikinių atlikimas buvo kar-tais netikslus, ir grandioziniai kairės rankos gestai kartais visai nustelbdavo dešiniąją ranką. Andante veiksmo išraiškos platumas davė solistui progos atgauti koncentraciją. Jis atliko puikiai su tikslingumu trapią melodiją ir šiltą akompanimentą žemojoje oktavoje. Jo tikras apipavidalinimas scattato ir legato pasireiškė labai neįtempta interpretacija. Šis veiksmas pasibaigė su pianissimo, kuris klausytojų širdis su-jaudino. Presto veiksmui, su jo įvykių eigos pasikartojimais, buvo puikiai pritaikyta Mockaus terasinės dinamikos kontrolė. Jis atliko B sekciją su giliu įsijautimu, kas sudarė puikų kontrastą energingo veržlumo dramatinei pabaigai.

Mockus sąmoningai nusprendė

Robertas Mockus

prieiti prie Dvariono Noktiurno su dramatišku elegantiškumu, užuot nuslydęs į sentimentalumą. Jo interpretacija įžanginės medžiagos ryškiai pasireiškė antrajame liaudies motyve, kurį jis atliko su melodingai žaviu kuklumu šioje miniatiūrinėje kompozicijoje. Silpniausią įspūdį man padarė Vainiūno Baladė, ekstravagan-tiškas kūrinys, kuriame užsimota daug pasakyti per labai trumpą laiką. Čia kiekviena sekcija sudarė įspūdį nepilnai išvystytos idėjos, perkrautos gigantiškais gestais, kurie nesudarė darnumo.

Reikia vertinti solistą, kad jis šį kūrinių atliko įtikinamai, su didele techniška patirtimi. Mockaus atlikimas buvo ypač efektingas jautriuose priešingų judėjimų pasažuose. Reikia tik pasiklausti kompozitoriaus Carl Ruggles kūrinių fortepijonui (pvz., Evocation), kad būtų įjaustas Vainiūno praleistos progos šio stiliaus pilnutiniam išvystymui. Rachmaninovo Variacijose Mockui pavyko išvystyti individualų charakterį kiekvienos variacijos stiliaus apraiškoje. Įžanginės tematikos efektingu atlikimu vykusiai išryškėjo grandiozinė mosto apraiška. Mockaus skambinta „ispaniška“ variacija pasižymėjo svajungausmingumu, kurį jis vykusiai išreiškė muzikaliniais gestais. Jo fonas žemosios oktavoje buvo ryškus ir ekspresyvus.

Po širdingų publikos aplodismentų solistas buvo iškviestas vėl į sceną. Ši kartą jis atliko elegantišką Maurice Ravel kūrinį *Pavane pour une Infante defunte*. Tikrai tinkančia šios puikios muzikinės popietės užsklandai. Po koncerto klausytojai, pavaišinti gurgšniu vyno ir užkandžiais, turėjo progos pabendrauti su solistu ir rengėjais.

Edite Nazaraite

EUROPIETIŠKOS REMINISCENCIJOS SU AMERIKIETIŠKOMIS PRIEMAIŠOMIS

Lauko kavinėje —
Tik riestakojai stalai ir krėslos boluoja:
Žmonės, tykiai geriantys žalganą vyną,
Niūrūs ir tamsūs
Kaip pūgoje palikti
Automobiliai — stačiai vidury greitkelio
Ar ties sankryžom; pamenu.

Tykiai geriantys vyną
Seniai jau mirę,
Tik muzika, išsprūdusi
Iš pokarinės armonikos,
Klaidžioja po parką
Tarsi dvasia be vietos.
Šiame istorinės atminties
Žaidime nebedalyvauju.
Liepsnos, šaltis ar skausmas
Nudegina — nebesuprantu:
Visa keistai sumišę, perkošta, susitrynę..

Išsinuomotuose namuose jauku, šilta.
Japonišku televizoriumi
Skrenda rojalės su gipsiniu mėnuliu:
Siūlomi amerikietiški sumuštiniai
su mėsa —

Neataušę jie škanūs,
Tačiau kaip netinka prie jų
Žalganas europietiškas vynas,
Kurio nebegeiru kartu
Su numirėliais parko kavinėje.
Poezijos nemiga ir toliau kankina.
Nuo poezijos nėra nei vaistų,
Nei miego, nei kelio atgal —
Visą laiką eini lyg į susinaikinimą..

Nūnai mūsų gatvėse
Nuožmūs speigai,
Sniegai užvertė stogus,
Alėjomis užja alkami vilkai
Ir nebesurenka šalielėse tisančių
Suvažinėtu žuikių.

Beveik kaip grobuonis —
Iš pasalų — atidarau šaldytuvą,
Ir jo vidinė šviesa su linksmom
Produktų spalvom
Primena kažkokį klegantį parką,
Berods, Krokuvėje:
Ant senovinio grindinio
Juodas sitroenas stovėjo,
Perpus kurį perkirto
Nulūžęs galingas medis.
Panerių proskynose surinktos
žibuoklės

Editos Nazaraitytės sukurta viršelė ir aplankas jos naujausiam poezijos rinkiniui *Mechaninė mūza*, kuris išėjo prieš dvi savaites. Eilėraščių, poetės sukurtų tarp 1985 ir 1988 metų, rinkinį išleido Ateities literatūros fondas (Chicago, 1989). Literatūros serijoje Nr. 39. Rinkinyje turi 76 puslapius ir yra iliustruotas pačios autorės meno darbais. Ateities literatūros fondas 1985 metais išleido ir pirmąjį Editos Nazaraitytės poezijos rinkinį *Medaus ir kraujo lašai*. Šiame *Draugo* kultūrinio priedo numeryje spausdinamas Editos Nazaraitytės eilėraščių ciklas priklauso jau visiškai naujai poetės kūrybai, po *Mechaninės mūzos* išleidimo.

Degino mėlyna liepsna,
Ir mes modavome nuvažiuojantiems
traukiniams...

Čia nėra žibuoklių, karvelių,
Vaiduoklišku gipso skulptūrų
Rūškanuose parkuose
Su kavinėmis po atviru dangumi.
Čia numirėliai negeria žalgano vyno,
Ir mano duktė, vos įkopusi
Į trečiąją vyšnių (kurių čia irgi nėra) žydėjimą,
Skardžiai juokiasi — jai nė motais
Europietiškas skepsis.
Kaip ir jos vystyklai —
Ji greit juos išaugo.

1989 žiema
Edmonton

Jungiame rankas ne tik Baltijos kelyje, bet ir per Atlantą

DALIA KUČENIENĖ

(Tęsinys iš
praejusio šeštadienio)

Teko susitikti su „Vyturio“ leidyklos direktorium Juozu Vaitkum ir vyriausiu redaktorium Liudu Piliu. Džiaugiamės, kad Aldonos Žemaitytės redaguota knyga *Amžino išalo žemėje* JAV LB Kultūros tarybos ir „Vyturio“ iniciatyva pasiekė Amerikos krantus. Vyksta sėkmingas jos platinimas. Šią Sibiro tremtinių atsiminimų knygą sumanė, parengė ir išleido „Vyturis“. Tai pirmoji tokio pobūdžio knyga, išleista Lietuvoje. Siekdamas panaikinti istorijos padarytą kultūrai skriaudą, Lietuvos leidyklos į savo planus jau įtraukė geriausius kai kurių išeivijos rašytojų kūrinius, pvz., „Vyturio“ leidykla jau išleido Antano Vaičiulaitio *Pasakas* (60,000 egz.), Vytės Nemunėlio *Meskiukų Rudnosiuką* (100,000 egz.), numato išleisti antologiją *Žemė*, Pulgio Andriusio, Kazio Bradūno, Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos knygas.

„Vyturis“ yra taip pat sumanęs išleisti fotografo Zino Kazėno spalvotų nuotraukų albumą apie Lietuvos prisikėlimo vienerius metus — nuo 1988 metų birželio iki 1989 metų birželio. Vaitkus įsitikinęs, kad gražiai išspausdintas albumas būtų tikras šių dienų liudininkas ir vaizdinis memorialas. Pasak rašytojo Kazio Sajos, „giedodami Himną, siūlome vieni kitiems semtis stiprybės iš praeities — būsimoji knyga labai graži, įgalinamai rodo, kiek daug mes galim pasisemti iš dabarties, iš pernykštės ir šiometinės Lietuvos darbų ir žygių“. Leidykla kreipiasi ir prašo visus paremti šį sumanymą. Mecenatams albumas būtų išsiųstas nemokamai. Planuojamas tiražas — 50-60,000 egzempliorių. Gautas pelnas būtų panaudotas labdaros darbams. Prenumeratos kaina — 25 doleriai.

Kultūros taryba planuoja suruošti Amerikos leidyklų knygų parodą Lietuvoje. O Lietuvos leidyklos atsiųstą tokią savo parodą į Ameriką, kur ji būtų eksponuojama Illinois universiteto Chicagoje patalpose. Knygos liktų Lituanistikos katedros bibliotekai. Su Liudu Piliu buvome nuėję ir respublikinė Mažvydo biblioteką apžiūrėti tuo metu iš Amerikos atvežtą knygų vaikams parodą.

Ja rūpinosi JAV ambasada, koordinavo amerikietė Susan Robinson. Kadangi gyvenome su Susan tame pačiame viešbutyje, teko išsikalbėti, ar JAV ambasada prisidėtų prie globojimo mūsų planuojamos parodos, tai yra Amerikos lietuvių leidyklų. Vaikams skirtų knygų paroda buvo pavyzdinčiai surušta su amerikietišku planingumu. Atsiėmė savo stovus, savo plakatus, savo brošiūras anglų ir lietuvių kalbomis. Vaikams buvo didelis džiaugsmas gauti didžiulį plakatą su spalvotu Mickey Mouse, beskaitantį knygas. Parodos motto buvo: „Give us books, give us wings.“ Baltame fone iš sparnuotos knygos kyla raudoni ir mėlyni paukščiai.

Sutarėme su „Vyturio“ redaktorium Piliu suruošti toje pačioje salėje išeivijos knygų parodą Kultūros kongreso metu, 1990 m. gegužės 19 ir 20 dienomis. Kartu būtų išeivijos dailės paroda ir kamerinis koncertas.

Lietuvos moterys yra atkūrusios, pagal Nepriklausomybės laikų modelį, Lietuvos moterų sąjungą. Spalio 11 dieną teko dalyvauti jų suvažiavime, kuris įvyko Rašytojų sąjungos rūmuose. Moterų sąjungai vadovauja rašytoja Vidmantė Jasukaitytė, vicepirmininkė N. Mačienė,

Ant Palangos tilto: Marija Lisinskienė, dailininkė Magdalena Birutė Stankūnienė, Dalia Kučėnienė ir Silvija Kučėnaitė-Fotė.

Skulptūrų parke, Klaipėdoje, prie skulptūros „Banga“: (iš kairės) Silvija Kučėnaitė-Fotė, Lietuvos valstybinio muziejaus direktorius Romualdas Budrys, Dalia Kučėnienė ir Marija Lisinskienė.

sektoretė Gražina Smilgienė ir Rūta Gajauskaitė. Korpusą sudaro penkiasdešimt atstovų iš visos Lietuvos. Ruošiamasi pradėti leisti naują mėnesinį žurnalą *Moteris ir pasaulis*. Tik šiomis dienomis gautas įregistruotos sąjungos statusas. Teko joms papasakoti apie Amerikos moterų organizacijas, jų veiklą, užduotis bei siekimus. Kadangi sąjunga dar neturi nei savo vėliavos, nei savo ženklų, nei savo emblemos, buvo tartasi, kokia heraldika jai tiktų: ar Gedimino stulpai, ar Vytis? Fasiūliau moterims pasirinkti Laisvės statulos Kaune simboliką. Vienbalsiai pasiūlymas buvo priimtas. Susirinkusios delegatės suteikė man didelę garbę, pakeldamos į jų garbės nares.

„Varpo“ vyrų choras, kurį esame pasikvietę dalyvauti JAV ir Kanados Dainų šventėje, labai laukia šios išvykos. Į New Yorką jie atvyks 1990 m. birželio 6 dieną ir pabus iki liepos 3 dienos. Vyrų choras susirinko spalio 14 dieną padainuoti, pasveikinti su gėlėmis, šampanu ir savo nepamirštamomis dainomis. Dainų šventės komitetas, kurio pirmininkas yra Vaclovas Momkus, jau planuoja jiems maršrutą. Chicagoje jų individualus koncertas įvyks pirmadienį, 1990 m. liepos 2 dieną. Jie sutinka dainuoti ir įvairiose kolonijose, atlikti ne tik koncertus, bet ir bažnyčiose specialias vyrų chorui kompozitoriaus Ebben parašytas mišias. Teko susitikti su choro pirmininku B. Rėza ir aptarti išvykos programą. Pirmininkas, dirigentai bei choristai jau dabar stengiasi, kad koncertai užjūryje praskambėtų kaip aukšto lygio.

Lietuvoje Dainų ir šokių šventė vyks keturias dienas: pirmiausia bus etnografinė diena, antrą dieną programa vyks Kalnų parke, prie Trijų kryžių, trečią dieną šokiai vyks stadione, o ketvirtą dieną prasidės iškilmės su eiseną per Vilniaus miestą, žygiuojant apie 30,000 miniai, eis chorai su savo vėliavomis, vainikais, ženklais. Programa bus kartojama kelis kartus, nes vienu metu publika nesutilptų. Teko

sitenkinimą profesionaliu ansamblio pasirodymu. Ansamblio direktorius Petras Telyčėnas sudarė progą su ansambliu dar pabendrauti ir man, ir viešiniam Clevelando vyrų oktetui, padainuoti, suartėti, pasikeisti dovanomis, gėlėmis. Ansamblio pakvietimas Amerikon koncertuoti didžiojoje JAV salėje yra pramatomas 1991 metų rudenį — GT International bendrovės iniciatyva.

Buvau susitikusi su *Pergalės* redaktoriais — rašytojais Juozu Apučiu ir Liudviku Gadeikiu, kurie įeina į Sąjūdžio komisiją stalinizmo nusikaltimams tirti. Jie kreipėsi į Lietuvos žmones, nusimesti praeities baime ir konkrečiai įvardinti, kokias žaizdas ir netektį paliko anie baisieji laikai. Pasakojo, kad žmonės atsiliepė į raginimą. Komisija yra sukaupusi daugybę atsiminimų, dešimtis tūkstančių laišku, dokumentų, ikonografijos. Siekdama suaktyvinti ir susisteminti tremties dokumentų leidybą, Sąjūdžio komisija stalinizmo nusikaltimams tirti kartu su *Pergalės* žurnalo redakcija nutarė leisti *Pergalės* bibliotekėlę, pavadintą „Tremties archyvas“. Redakcinė kolegija, kurią sudaro Juozas Aputis, Liudvikas Gadeikis, Mečys Laurinkus, Marcelijus Martinaitis, Antanas Rybelis ir Antanas Tyla, pasitarę su Kultūros fondo pirmininku prof. Česlovu Kudaba, kreipiasi į visus pasaulio lietuvius, prašydami paramos šį sumanymą materialiai.

Parvežiau pasikalbėjimus — interview su Aldona Žemaityte, *Amžino išalo žemėje* redaktore, su rašytoja Bite Vilimaite, ir Vidmantės Jasukaitytės pasisakymus apie Gedimino Orvido kryžiaus kelius, steigiant akmeninį muziejų. Tikiuosi, kad šie tekstai galės pasirodyti vėliau *Draugo* kultūriniam priede.

Su įvairiomis žurnalistėmis buvo šeši pokalbiai: su Aldona Žemaityte buvo įdėtas *Respublikoje*, su Ramute Vaitiekūnaite *Kauno tiesoje*, su Dalia Žilaityte *Atgimime*, su Bite Vilimaite *Caritas*, su Danute Gerlikiene *Vagoje* ir su Julija Mušinskine *Gimtajame krašte*. Du radijo pokalbiai: per Kompozitorių sąjungos radijo valandėlę ir per Vilniaus radiją. Televizijos ekrane kalbėjau „Panoramoje“, „Muzikos rudens“ Druskininkuose proga, o lapkričio 3 dienos laidoje buvo numatytas ilgas pašnekesys apie išeivijos kultūrą

ir Lietuvos Kultūros kongreso planus. Pašnekesį vedė Nijolė Baužaitė, o programos pravedėjas — kompozitorius G. Kuprevičius.

Muzikiniame Kauno teatre mačiau Offenbacho „Gražiąją Elėną“, visais atžvilgiais labai originaliai režisuotą operetę. Teko būti nuostabaus subtilumo spektaklyje „Yra šalis“, kuriame dainavo Veronika Povilionienė ir reitavo aktorius Venclova. Išpūdį sunku nusakyti — gal tai buvo miniatiūrinės mišios ar išpažintis. Sukurtoji nuotaika buvo itin emocijga, ypač kai visi žiūrovai jungėsi liaudies dainose. Išraudotos godos — tarsi atgimstančios Lietuvos vienybės katarsis, būdingas šio laikotarpio išgyvenimas. Matyti, kad mums reikia ne tik išsišnekti, geriau vieniems kitus pažinti, bet ir kartu išsiverkti, išsidainuoti... Reikia, kad ir dvasingumo kelyje susijungtumėm taip, kaip jungėmės rankomis Baltijos kelyje. Tame pačiame teatre mačiau „Strazdas žalias paukštis“ (Kutavičiaus muzika, Gedos žodžiai), klausiausi be žado, džiaugdamasi, kad turime tokių aktorių, tokį režisierių kaip Vaitkų ir tokį spektaklį, kurį būtų galima parodyti visose pasaulio scenose. Kaune dalyvavau „Grok, Jurgeli“ folkloro šventėje.

Vilniuje mačiau operas *Traviatą*, *Normą*, *Fidelio* ir baletą „Les Silphydes“. Nuostabu, kad mažoje šalyje yra turtu, apie kuriuos laisvasis pasaulis dar nežino... Baroko bažnytelėje iškliausiu kamerinio baroko koncertą, kurį su giliu įsijautimu atliko virtuozas smuikininkas R. Katilius ir vargonininkas G. Kviklys; turbūt ir pats Bachas šypsojosi tą naktį. Sporto rūmuose įvyko Filharmonijos sezono atidarymas, kuriam dirigavo J. Domarkas, buvo atlikti Bernsteino „West Side Story“ ir Weberio „Requiem“.

Šiuo metu Filharmonija kenčia, neturėdama savųjų rūmų, kurie dar vis restauruojami. Aplankiau įvairių menininkų studijas bei meno ir dailės muziejus: Kaune Čiurlionio, Žilinsko ir vėlnių muziejų. Lankiau katedras ir bažnyčias: Klaipėdoje, Palangoje, Šiauliuose, Vilniuje. Muziejų ir bažnyčių tūruose lydėjo pats muziejų direktorius R. Budrys, aptardamas ne tik paveikslus, bet aprodydamas ir pagrindžius, pradedant nuo Perikūno šventyklos, ant kurios stiebiasi Vilniaus Katedra, iki ateityje daug žadančių naujų

muziejų interjerų, kurie greit iškilis, restauruoti iš griuvėsių, saugodami ateinančioms kartoms sukauptus mūsų dailės lobius.

Kadangi vienas iš kelionės tikslų buvo peržiūrėti medžiagą apie Juliją Beniševičūtę-Žymantienę Žemaitę, rytus praleisdavau bibliotekose, archyvuose, knygynuose.

Asmeniškai pažintis su įvairiausių institucijų vedėjais, apie kurias ir kuriuos net nežinojau, palengvins ateities kultūrinius darbus. Yra daug galimybių išeivijos veikėjams, kultūrininkams būti iškviestiems atlikti didelių darbų, kaip, pvz., siūlė Klaipėdos burmistras; konkrečiai, kad susidomėję, skulptoriai atvyktų su savo planais. Jų skulptūros iš granito būtų specialiu gyvendintos ir pastatytos Klaipėdos skulptūrų parke. Reikia žmonių, kurie padėtų reabilitacijos darbe su vaikais, reikia įvairių sričių žinovų ir aplamai veik visi ansambliai norėtų susigiminiuoti su išeivijos ansambliais ar vienetais, kaip jau yra padariusi Chicagos Dainava ir Alytaus Dainava — toks rankų per Atlantą ištiesimas būtų abiem pusėm visapusiai naudingas. Kultūros darbuotojų rūmai, o tokių Lietuvoje yra apie 1,300, knibždėte knibžda ansambliais, teatro vienetais, etnografiniais ansambliais. Respublikinio kultūros darbuotojų tobulinimosi instituto direktorius K. Antanaitis minėjo, kad mielai priimtų ir apgyvendintų tuos, kurie norėtų pasitobulinti bet kokiame meno srityje, pasamdant jiems i talką net specialistus.

Kitais metais, Dainų šventės metu, Tarptautinis teatro festivalis Chicagoje yra pasikvietęs Vilniaus teatro aktorius su „Karaliaus Lyro“ pastatymu. JAV LB Kultūros taryba prieš pusmetį ėmėsi iniciatyvos šį projektą įtaigauti. Nuvykę su Arūnu Čiuberkiu ir Stasiu Baru, festivalio vadovybei prižadėjome, kad pripildysime Blackstone teatro salę. Džiugu, kad teatro direktoriai planus jau konkretizavo. Spektakliai vyks Blackstone teatro patalpose savaitę prieš Dainų šventę. Iš anksto skatiname atvykstančius užsisakyti bilietus į Dainų šventę bei „Karaliaus Lyro“ spektaklius. Prisimename, kokios reklamos šis kolektyvas susilaukė amerikiečių spaudoje su „Dėde Vania“ ir „Pirosmani, Pirosmani“. Tai sunkiai nuperkama reklama, keliant Lietuvos vardą užsienyje.

Nepamirštant savos kultūrinės veiklos savuose miestuose, savose apylinkėse, be kurios išeivijos kultūrinis gyvenimas nebūtų išsilaikęs ir be kurios nepajėgtumėm dabar padėti ir Lietuvos kultūriniam atgimimui, vis dėlto pribrendo laikas mums imtis iniciatyvos kelti lietuvių profesionalių menininkų vardą laisvojo pasaulio kultūrinėje rinkoje. JAV LB Kultūros taryba kaip ir praityje, taip ir ateityje žada visokeriopai remti išeivijos kultūrinius renginius. Skatiname privačios iniciatyvos kultūrinius mainus su Lietuva, drauge prašydami, kad išeivijos lietuviškoji visuomenė remtų mus moraliai ir finansiškai, keliant Lietuvos kultūrinį prestižą mūsų svetingoje žemėje, Amerikoje.

ATITAIŠYMAI

Vytauto Skuodžio straipsnyje „Sovietų Sąjungos imperijos nacionalinės politikos krizė: Tarptautinis simpoziumas Romoje — Tautos Sovietų Sąjungoje“ buvo paliktos dvi techninės klaidos: spalio 28 dienos laidoje straipsnio pavadinime turėjo būti žodis „nacionalinės“ (ne „nacionalistinės“); šio straipsnio tęsinyje, lapkričio 4 dienos laidoje, 4-ame puslapyje trečiosios skilties pirmasis sakinytas turėjo būti: „Jis [senatorius Grazianis] buvo nuomonės, jog turime tikėti Gorbaciovu ir yra reikalinga jam padėti.“

Daviso Karužaitės straipsnyje „Išpūdziai iš Artforms parodos“, lapkričio 4 dienos laidoje, buvo padaryta redakcinė klaida: 4-ame puslapyje, antroje skiltyje turėjo būti „Raimondas Savickas“ (ne „Romualdas Savickas“). Abu autorius atsiprašome.

Dalia Eidukaitė-Fanelli

Dalios Eidukaitės-Fanelli koncertas

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Chicagoje rengia Dalios Eidukaitės-Fanelli koncertą lapkričio 19 dieną, sekmadienį, 3 val. p.p. Programa susideda iš italų, vokiečių, prancūzų ir lietuvių kompozitorių dainų ir kelių Puccini bei Gounod arijų. Jai akompanuos Chicagoje žinomas muzikas George Radosavljevič.

Dalia Eidukaitė, lyrinis sopranas, užaugo ir mokėsi Chicagoje. Balso pamokas pradėjo lankyti pas muzikę seserį M. Bernardą, CSC, dar būdama gimnazistė. Bakalauro laipsnį ji gavo iš American Conservatory of Music, kur studijavo balso. Šiuo metu Dalia privačiai gilina dainavimo meną ir dirba su Giulio Favario, Chicagos Lyric operos dirigento padėjėju.

Dalia yra dainavusi Chicagos Lietuvių operos chore bei kaip solistė, Vyčių chore, The Harwood Early Music ir kituose muzikiniuose ansambliuose. Be to, yra giedojoji solo įvairiose bažnyčiose, kaip, pavyzdžiui, Carter Westminster Church of Skokie, kurioje atliko solo partijas J.S. Bacho ir G.F. Handelio kantatose.

Šis Dalios Eidukaitės-Fanelli koncertas yra vienas iš serijos, kuri buvo pradėta Balzeco Lietuvių kultūros muziejuje praėjusiais metais. Koncertų tikslas — jaukioje atmosferoje duoti progą jauniems menininkams kurti muziką, profesškai augti ir klestėti. O mums, šių koncertų lankytojams — paskatinti išeivijoje gimusius menininkus toliau dirbti jų sunkioje (bent šiame krašte) pasirinktoje profesijoje.

Mums turėtų būti tikrai malonu stebėti ir sekti jų muzikinį brendimą, nes tai mūsų išeivijos menininkai-intelektualai. Jų kūryboje atsispindime ir mes — mūsų kultūra egzilėje, mūsų gėrio ir blogio principai, mūsų džiaugsmas, viltys ir nusivylimai. Per šias sekmadienio popietes mūsų menininkai atsuka veidrodį ir į mus, kad giliau pažintumėm patys save.

Nijolė Martinaitytė

Vakaronė, skirta Kauno universitetui

Vytauto Didžiojo universiteto Kaune atskirimo klausimais Chicagos ateitininkai sen draugiai ruošia vakaronę ateinančią penktadienį, lapkričio 17 dieną, 7:30 val. vak. Jaunimo centro kavinėje. Programoje kalbės: dr. Adolfas Damušis ir Vytauto Didžiojo universiteto tarybos nariai Valdas Adamkus, profesoriai dr. Dalia Katiliūtė-Bojdstun ir dr. Bronius Vaškelis. Visi yra dalyvavę praėjusį pavasarį Kaune vykusioje konferencijoje, atsteigiant Vytauto Didžiojo universitetą ir svarstant jam ateities gaires. Į šią vakaronę atsilankiusiems tai bus proga daugiau sužinoti apie šį ateities Lietuvos švietimui ir aplamai jos kultūrai itin svarbų projektą bei kelti ryšium su juo rūpimus klausimus.

Dalis „Lietuvos“ ansamblio narių su vadovu Petru Telyčėnu (pirmas iš kairės antroje eilėje) ir viešnia iš JAV Dalia Kučėnienė, JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė (trečia iš kairės antroje eilėje).